

IUS MATRIMONIALE

Ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim

(pod redakcją ks. Wojciecha Góralskiego)

TOM IV

LUBLIN 1993

Nihil obstat
ks. dr Sławomir Nasiorowski
(cenzor)

Imprimatur
+ *dr Zygmunt Kamiński*
Biskup Płocki
PŁOCK, 18.11.1992 r.

Redaktor techniczny
Wiesław Kowalski

Skład: KRONOS s.c., Płock, ul.Padlewskiego 15, Tel. 625-158

Druk: OFFESTDRUK, Sierpc, ul.Traugutta 49, Tel. 75-55-19

Apostolicum Rotae Romanae Tribunal. Decisiones seu Sententiae selectae inter eas quae anno 1986 prodierunt cura eiusdem Apostololici Tribunalis editae. Volemen LXXVIII. Libreria Editrice Vaticana 1991 ss. XXXI + 818.

Od kilku lat wyroki Roty Rzymskiej ukazują się w poszczególnych tomach "Decisiones seu Sententiae" już w 5 lat od czasu, w którym zapadły. Tak więc w 1991 r., nakładem Poligrafii Watykańskiej ukazał się tom 78, zawierający decyzje rotalne z 1986 r. Jak wskazuje zamieszczony na początku dzieła "Index omnium sententiarum quae anno 1986 prodierunt" (s. V-XXI), w roku tym Trybunał Roty Rzymskiej wydał 201 wyroków, z których tylko 74 znalazło się w prezentowanej edycji. Indeks rzeczowy objął tym razem następujące kwestie: bonum fidei, bonum prolis, bonum sacramenti, conditio, consensus defectus, defectus formae, dignitas sacramentalis, error qualitatis, impotentia, metus nullitas sententiae, periti, simulatio totalis et partialis.

Nie trzeba podkreślać, że każdy wyrok Roty Rzymskiej, a tym bardziej każdy kolejny tom tych wyroków stanowi niezwykle cenne źródło poznania najnowszej jurysprudencji wymienionego trybunału. Nic też dziwnego, iż w bibliotekach sądów kościelnych komplety "Decisiones" zajmują bardzo poczesne miejsce. Można jedynie pytać, czy każdy trybunał posiada taki komplet i czy uzupełnia go corocznie.

Prezentacja obszernego tomu wyroków rotalnych musi z natury rzeczy pozostawać jedynie ogólną informacją sygnalizującą samo ukazanie się dzieła. Każde bowiem z zawartych tu orzeczeń może stanowić przedmiot szczegółowego omówienia czy komentarza. Wolno zatem ograniczyć do wybiórczego wskazania niektórych tylko orzeczeń.

Bardzo interesujący jest obszerny wyrok z 27.01.1986 r. c. Serrano, powzięty przez turnus złożony z 9 audytorów (Serano, Pinto, Augustoni, Huet, Stankiewicz, De Lanversin, Jarawan, Van Bilsen, Corso), którym uchylono wyrok innego turnusu rotalnego (c. Masala), jaki zapadł w II instancji (7.10.1980 r.) za nieważnością małżeństwa z tytułu impotencji (brak "verum semen") po stronie mężczyzny (s. 49-75). Istotnym momentem w tej sprawie była kwestia charakteru Dekretu Kongregacji Wiary z 13.05.1977 r. o impotencji u mężczyzny: czy zawiera on normę pochodzącą z prawa naturalnego, czy pozytywnego. Dekret ten ukazał się "lite pendente", a Trybunał I instancji opowiedział się 4.05.1978 r. "pro vinculo". Zdaniem sędziów, po ukazaniu się tego Dekretu nie było już wątpliwości ("dubium iuris"), że brak "verum semen" nie jest przeszkodą. Z pochodzeniem normy zawartej w Dekrecie wiązano jej działanie (lub nie) wstecz. Wypada dodać, że opinie audytorów rotalnych nie były tutaj jednomyślne (istniały wyroki i dekrety opowiadające się

zarówno za działaniem Dekretu wstecz, jak i przeciwko jego działaniu wstecz). Po wnikliwym wykładzie na temat prawa naturalnego (w szerokim kontekście historycznym) turnus opowiedział się za pochodzeniem z prawa naturalnego rozstrzygnięcia zawartego w Dekrecie, a co za tym idzie - za jego działaniem wstecz. Konsekwentnie więc uchylono wyrok II instancji za nieważnością małżeństwa (zawartego w 1957 r.). W orzeczeniu tym przyjęto zasadę, w myśl której Dekret Kongregacji Doktryny Wiary z 13.05.1977 r. należy aplikować do wszystkich spraw, które po ukazaniu się tego dokumentu pozostawały do rozstrzygnięcia, bez względu na to, kiedy zostało zawarte małżeństwo lub zaskarżone o nieważność.

Godny uwagi jest wyrok z 11.04.1986 r. c. Davino (s. 222-225) deklarujący (w II instancji) nieważność małżeństwa z tytułu bojaźni szacunkowej po stronie mężczyzny (liczącego 24 lata w chwili zawierania związku małżeńskiego). W instrukcji dowodowej 10 świadków potwierdziło awersję powoda do małżeństwa z pozwaną, wpływ rodziców powoda na zawarcie przezeń małżeństwa oraz podporządkowanie się powoda woli rodziców, zwłaszcza ojca.

Z pewnością zainteresowanie wzbudzi wyrok z 22.05.1986 r. ("pro vinculo") c. Stankiewicz (s. 334-342) w sprawie o nieważność małżeństwa (w III instancji) z tytułu niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich po stronie powoda oraz pozwanej. Przypadek dotyczy dziedziny relacji międzyosobowych w małżeństwie, w związku z czym ponens próbuje odpowiedzieć - w części "in iure" - na istotne pytanie, jaka jest "miara" owych relacji, poza którą występowałyby niezdolność do ich nawiązania, powodująca nieważność zgody małżeńskiej. Przede wszystkim, stwierdza Stankiewicz, całkowita poprawność czyli dojrzałość relacji międzyosobowej nie może być miarą zdolności do pojęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Relacja międzyosobowa, właściwa małżeństwu, obejmuje zarówno wyłączność, trwałość i nastawienie ku potomstwu, jak i same osoby małżonków, przekazywane sobie wzajemnie w celu ustanowienia małżeństwa (kan. 1057 § 2). Należy przy tym odróżnić zdolność do nawiązania niezbędnej relacji ("minima relatio") międzyosobowej, właściwą małżeństwu, od zdolności do nawiązania relacji międzyosobowej dojrzałej, całkowitej i pełnej ("relatio matura, integra ac plena"), która może uczynić wspólnotę życia małżonków szczęśliwą i przyjemną. Rozróżnienie to, dodaje ponens, może uchronić wymiar sprawiedliwości kościelnej od znacznego nieporozumienia w odniesieniu do spraw małżeńskich. Trzeba bowiem odróżnić małżeństwa nieważne z powodu niezdolności podmiotu do nawiązania owej relacji międzyosobowej niezbędnej od małżeństw nieszczęśliwych z powodu niezdolności do nawiązania relacji międzyosobowej dojrzałej i całkowitej. W wyroku podkreśla się następnie różnicę pomiędzy pojęciem dojrzałości

psychicznej a pojęciem dojrzałości kanonicznej. Dojrzałość kanoniczna, to owa dojrzałość (m.in. nawiązania relacji międzyosobowych) niezbędna. Sędzia musi sobie zdawać z tego sprawę oceniając ekspertyzy biegłych sporządzone przy pomocy pojęć i terminów używanych na gruncie psychiatrii i psychologii. W wyroku c. Stankiewicz nie stwierdza się nieważności małżeństwa, strony procesowe bowiem okazały się osobami normalnymi, ich równowaga zaś we wzajemnych relacjach była zakłócona pewnymi okolicznościami, które jednak nie stanowiły źródła ich niezdolności do podjęcia - w chwili zawierania małżeństwa - istotnych obowiązków małżeńskich.

W innym wyroku c. Stankiewicz, z 26.06.1986 r. (s. 398-411) czytelnik ma możliwość bliższego zapoznania się z kwestią relacji dwóch tytułów nieważności w tej samej sprawie: przymusu i bojaźni oraz symulacji całkowitej zgody małżeńskiej. Ponens wyjaśnia, iż według powszechnego i stałego stanowiska Roty Rzymskiej, wymienione tytuły nieważności mogą być rozpatrywane jedynie w sposób przyporządkowany ("subordinate") tj. zasadniczo z tytułu symulacji całkowitej a drugorzędnie z tytułu przymusu i bojaźni (gdy nie udowodni się symulacji, można rozpatrywać nieważność "ob vim et metum"). Ponens przytacza przy tym opinię przeciwną.

Z dużym zainteresowaniem czytelnik zapoznaje się z wyrokiem z 8.07.1986 r. c. Colagiovanni (s. 425-435) "pro vinculo", w którym nie stwierdzono nieważności z żadnego z wniesionych w I instancji tytułów nieważności: symulacja całkowita u powoda, symulacja całkowita u pozwanej, wykluczenie nierozzerwalności przez pozwaną, wykluczenie nierozzerwalności przez powoda, wykluczenie dobra wierności przez powoda, wykluczenie dobra potomstwa przez powoda.

W przedmiocie alkoholizmu chronicznego uwagę czytelnika mogą przyciągnąć dwa przeczenia: z 31.10.1986 r. c. Pompedda (s. 569-588) oraz z 18.12.1988 r. c. Bruno (s. 755-764). W pierwszym z tych orzeczeń można znaleźć zwięźle przedstawione zasady orzecznictwa rotalnego dotyczące alkoholizmu (s. 577-578). Wskazują one m.in. na to, iż sprawy o nieważność małżeństwa z tytułu alkoholizmu bywają rozpatrywane w obrębie kan.1095 (nn. 1-3). Szerzej zasady te przytacza drugie z zasygnalizowanych orzeczeń (s. 757-759). W obydwu wyrokach podkreśla się, że alkoholizm chroniczny tylko wówczas może być przyczyną nieważności małżeństwa, gdy w okresie jego zawierania spowodował poważne zakłócenia psychiczne u kontrahenta.

W prezentowanym tomie znalazło się stosunkowo dużo orzeczeń w sprawach rozpatrywanych z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich, m.in. z 8.11.1986 r. c. Di Felice (s. 598-605), z 20.11.1986 r. c. Huot (s. 650-663) i z 26.11.1986 r. c. Palestro (s. 664-672). Pożyteczny

wykład na temat tego tytułu nieważności można spotkać w drugim z tych wyroków - w części "in iure" (s. 651-655).

Zaprezentowany tom wyroków Roty Rzymskiej stanowi niezastąpione źródło poznania jurysprudencji tego Trybunału w sprawach małżeńskich. Trudno taką publikację przecenić z uwagi na jej charakter, zawartość oraz znaczenie dla bieżącej pracy sądów kościelnych. Wypada wyrazić życzenie, by tom 78 "Decisiones seu Sententiae" znalazł się w bibliotece podręcznej każdego z kościelnych trybunałów polskich.

Ks. Wojciech Góralski